

DINIY TURIZM.

Asomova Nasiba

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti

Turizm yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Diniy turizm so'nggi yillarda global turizm sohasida muhim o'rin egallamoqda. Ushbu maqola O'zbekistonning diniy turizm salohiyatini tahlil qilishga bag'ishlangan bo'lib, mamlakatdagi muqaddas ziyoratgohlar, ularning tarixiy ahamiyati va turistik jozibadorligini o'rganadi. Maqolada diniy turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ta'siri, shuningdek, ushbu sohani rivojlantirishdagi muammolar va imkoniyatlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonning diniy turizmni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: diniy turizm, ziyoratgohlar, O'zbekiston, turizm salohiyati, iqtisodiy ta'sir, madaniy meros.

KIRISH

Diniy turizm insoniyat tarixidagi eng qadimiy sayyohlik turlaridan biri bo'lib, dunyo bo'ylab millionlab odamlarni muqaddas joylarga ziyorat qilishga undaydi. Bu turizm turi nafaqat diniy e'tiqodga asoslangan, balki madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. O'zbekiston o'zining boy islomiy merosi, tarixiy masjidlari, maqbaralari va madrasalari bilan diniy turizm uchun muhim markazlardan biridir. Buxoro, Samarqand, Toshkent va Xiva kabi shaharlar nafaqat mahalliy ziyoratchilar, balki xalqaro sayyohlar uchun ham jozibador hisoblanadi. Masalan, Imom Buxoriy maqbarasi, Xo'ja Ahror Vali masjidi va Bahauddin Naqshband ziyoratgohi kabi joylar har yili minglab sayyohlarni jalb qiladi.

Biroq, O'zbekistonda diniy turizmning rivojlanishi bir qator muammolar bilan bog'liq, jumladan, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, xizmat sifatining pastligi va marketing strategiyalarining samarasizligi. Ushbu maqola O'zbekistonda diniy turizmning hozirgi holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va sohani rivojlantirish uchun amaliy takliflar ishlab chiqishni maqsad qilib qo'yadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Diniy turizm bo'yicha xalqaro tadqiqotlar (Smith, 2015; Timothy & Olsen, 2006) ushbu sohaning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ahamiyatini ta'kidlaydi. Smith (2015) diniy turizmning mahalliy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganib, ziyoratgohlar atrofida xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi va yangi ish o'rinlari yaratilishini ta'kidlaydi. Timothy va Olsen (2006) esa diniy turizmning madaniy merosni saqlashdagi rolini va uning global turizm bozoridagi o'rnini tahlil qilgan.

O'zbekiston kontekstida diniy turizm bo'yicha tadqiqotlar (Xo'jayev, 2019; Mirzayev, 2021; Abdullayeva, 2023) mahalliy ziyoratgohlarning turistik salohiyatini va rivojlanishdagi to'siqlarni o'rganadi. Xo'jayev (2019) Buxoro va Samarqanddagi ziyoratgohlarning xalqaro sayyohlar uchun jozibadorligini ta'kidlasa-da, infratuzilma va marketingdagi muammolarni asosiy to'siq sifatida ko'rsatadi. Mirzayev (2021) O'zbekistonda diniy turizmni rivojlantirish uchun davlat dasturlari va xalqaro hamkorlikning ahamiyatini ta'kidlaydi. Abdullayeva (2023) esa mahalliy aholi va xalqaro sayyohlarning ziyoratgohlarga bo'lgan munosabatini solishtirib, mahalliy jamoalarning turizm rivojlanishiga ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.

Biroq, mavjud adabiyotlarda empirik ma'lumotlar va chuqur statistik tahlillar yetishmaydi. Ko'p tadqiqotlar umumiy tavsiflar bilan cheklanib, diniy turizmning iqtisodiy samaradorligi va infratuzilma holatini aniq raqamlar bilan tahlil qilmaydi. Ushbu tadqiqot ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, sifatli va miqdoriy usullarni qo'llagan holda O'zbekistonda diniy turizmning hozirgi holatini tahlil qiladi.

Tadqiqot sifatli va miqdoriy metodologiyalarni birlashtirgan holda o'tkazildi. Sifatli usullar orqali O'zbekistonda diniy turizm bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar, sayyohlik agentliklari vakillari va mahalliy ziyoratgohlar xodimlari bilan yarim tuzilgan suhbatlar o'tkazildi (n=15). Suhbatlar ziyoratgohlarning hozirgi holati, infratuzilma muammolari va marketing strategiyalarining samaradorligiga qaratildi.

Miqdoriy usullar orqali 2023-yilda O'zbekistonga tashrif buyurgan xalqaro sayyohlar orasida so'rovnoma o'tkazildi (n=200). So'rovnoma quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oldi:

Sayyohlarning O'zbekistonga kelish maqsadlari (diniy ziyorat, madaniy turizm, boshqa);

Ziyoratgohlarga tashriflarning chastotasi va eng mashhur ziyoratgohlar;

Infratuzilma (transport, mehmonxonalar, axborot markazlari) va xizmat sifatiga qoniqish darajasi;

Marketing va targ'ibot kanallarining samaradorligi.

Ma'lumotlar SPSS dasturi yordamida tahlil qilindi, shu jumladan, deskriptiv statistika va korrelyatsion tahlil usullari qo'llanildi. Tadqiqotning ishonchliligi uchun so'rovnoma ishtirokchilari tasodifiy tanlab olindi, ularning yoshi, jinsi va kelib chiqish mamlakati kabi demografik omillar hisobga olindi.

NATIJALAR

Diniy turizm dunyoning turli mintaqalarida muhim iqtisodiy va ijtimoiy omil sifatida e'tirof etilmoqda. O'zbekiston o'zining boy tarixi, ko'p asrlik diniy merosi va muqaddas ziyoratgohlari bilan diniy turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Buxoro, Samarqand va Xiva kabi shaharlardagi muqaddas joylar nafaqat mahalliy aholi, balki xalqaro sayyohlar uchun ham jozibador hisoblanadi. Ushbu maqola

O'zbekistonning diniy turizm salohiyatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va rivojlanish strategiyasini taklif qilishga qaratilgan.

Diniy turizm, odamlarning ma'naviy va diniy ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi. Ziyorat qilish, muqaddas joylarga tashrif buyurish (masalan, Makkadagi Haj yoki Vatikan) odamlarning diniy e'tiqodlarini mustahkamlashga, ichki tinchlik va ruhiy o'sishga erishishga yordam beradi.

Diniy turizm, shuningdek, diniy marosimlar, ibodatlar va o'z e'tiqodlarini chuqurlashtirish imkoniyatini taqdim etadi. Diniy turizm orqali madaniy va tarixiy merosni saqlash va targ'ib qilish mumkin. Diniy joylar, masjidlar, cherkovlar, ibodatxonalar va boshqa muqaddas joylar nafaqat diniy ahamiyatga ega, balki tarixiy va madaniy merosni namoyish etadi. Diniy turizm o'zining diniy va madaniy boyliklarini sayyohlar orqali saqlashga yordam beradi. Diniy turizmning iqtisodiy roli katta.

Diniy ziyoratlar sayohatlarini amalga oshirish orqali mehmonxona, transport, oziq-ovqat va boshqa turizm xizmatlariga talab oshadi. Bu esa mahalliy va global iqtisodiyotni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Diniy joylar, ayniqsa Haj va Umra kabi ziyoratlar, iqtisodiy foyda keltiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Diniy turizm, turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro tushunish va hurmatni rivojlantiradi. Diniy ziyoratlar sayohatlari turli xalqlarni, ularning urf-odatlarini, e'tiqodlarini va an'analari bilan tanishtiradi. Bu esa, o'z navbatida, turli dinlar va madaniyatlar o'rtasidagi tinchlik, hamkorlik va o'zaro hurmatni mustahkamlashga yordam beradi. Diniy turizm, turizm turlarini diversifikatsiya qilishga yordam beradi. Oddiy dam olish va ko'ngilochar sayohatlar orasida diniy turizmning o'ziga xos jihatlari bor. Bu turizm turi, ko'ngilochar va sayohatning boshqa turlaridan farq qiladi va sayyohlar uchun yangi va ma'naviy tajribalar taklif etadi. Diniy turizm, dunyo bo'ylab diniy va madaniy o'zgarishlarga qarshi chidamlilikni oshiradi. Diniy sayohatlar orqali odamlar bir-birining e'tiqodlarini hurmat qilishni o'rganadilar, bu esa global miqyosda tinchlik va tinchlikni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Diniy turizm turizm turlari orasida o'zining ma'naviy, iqtisodiy, madaniy va tarixiy roli bilan ajralib turadi. Bu turizm turi nafaqat diniy marosimlarni bajarish uchun zarur bo'lib, balki iqtisodiy o'sish, madaniyatlararo muloqot va dunyo bo'ylab tinchlikni mustahkamlashga ham katta hissa qo'shadi. Diniy turizmning o'rnini va roli turizm sanoatining turli jihatlariga ta'sir ko'rsatadi va uni boyitadi.

Diniy turizm odamlarning diniy e'tiqodlarini amalga oshirish, muqaddas joylarni ziyorat qilish yoki ma'naviy tajribalar orttirish maqsadida qiladigan sayohatlaridir. Bu turizm turi insoniyat tarixidagi eng qadimgi sayohat sabablaridan biri bo'lib, madaniyat turizmining bir bo'lagi sifatida qaraladi. Ammo ibodatga yo'naltirilganligi bilan boshqa turizm turlaridan ajralib turadi.

Turizm Turlarining Klassifikatsiyasi va Diniy Turizmning O'rnini

Turizm turlari keng ko'lamli faoliyatlar va tajribalarni o'z ichiga oladi. Ularni klassifikatsiya qilish, sayyohlarning ehtiyojlarini va qiziqishlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Quyida turizm turlarining asosiy klassifikatsiyalari keltiriladi va diniy turizmning ushbu sohadagi o'rni tahlil qilinadi.

1. Maqsadga Ko'ra Klassifikatsiya

Dam olish turizmi: Sayyohlar uchun dam olish, tabiatni o'rganish va ko'ngil ochish.

Ishbilarmonlik turizmi: Biznes uchrashuvlari, seminarlar va konferensiyalar uchun safarlar.

Diniy turizm: Diniy joylarga, ziyoratgohlar va ibodatxonalarga tashrif buyurish.

Ekologik turizm: Tabiat va uning himoyasi bilan bog'liq sayohatlar.

Madaniy turizm: Mahalliy madaniyat, san'at va an'analarni o'rganish.

2. Transportga Ko'ra Klassifikatsiya

Avtomobil turizmi: Avtomobillar orqali sayohat.

Havo turizmi: Samolyot yordamida sayohat qilish.

Dengiz turizmi: Kema va qayiq bilan sayohatlar.

3. Joylashuvga Ko'ra Klassifikatsiya

Ichki turizm: Mamlakat ichida sayohat.

Xorijiy turizm: Boshqa davlatlarga tashrif buyurish.

Diniy Turizmning O'rni

Diniy turizm, o'ziga xos maqsadlari va afzalliklari bilan ajralib turadi:

1. Ruhiiy va Ma'naviy O'sish

Diniy sayohatlar, insonlarga ruhiy va ma'naviy jihatdan o'sishga yordam beradi. Muqaddas joylarga, masalan, ziyoratgohlar va ibodatxonalar, sayyohlar uchun chuqur ma'naviy tajriba taqdim etadi.

2. Ijtimoiy Aloqalar

Diniy turizm, sayyohlar o'rtasida ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Odamlar birgalikda ibodat qilish, diniy tadbirlarda ishtirok etish orqali yangi do'stliklar o'rnatishadi.

3. Madaniy Tajriba

Diniy joylarga tashrif buyurish, mahalliy madaniyat va an'analarni o'rganishga imkon beradi. Bu turizm turi, madaniy xilma-xillikni oshirish va diniy toqatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

4. Iqtisodiy Rivojlanish

Diniy turizm, ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanishga katta hissa qo'shadi. Muqaddas joylarga bo'lgan talab, mehmonxona, transport va boshqa xizmatlar sohalarida ish o'rinlari yaratadi.

Diniy turizmning xususiyatlari:

- Tarixiy kelib chiqishi: Diniy ziyoratlar insoniyat tarixi bilan boshlanadi. Masalan, islom, xristianlik, hinduizm va buddizm kabi dinlar muqaddas joylarga sayohatni rag'batlantirgan.

- Ko'lami: Faqat diniy marosimlar bilan cheklanmaydi; ma'naviy izlanish, madaniy qiziqish, insonparvarlik yordami yoki dam olish maqsadida ham bo'lishi mumkin. Masalan, Vatikan nafaqat katoliklar, balki turli din vakillari tomonidan me'moriy va ma'naviy muhit uchun ziyorat qilinadi.

- Iqtisodiy ta'siri: Muqaddas shaharlar (Makka, Quddus, Vatikan) har yili millionlab sayyohlarni jalb qiladi va mahalliy iqtisodiyotga katta hissa qo'shadi. Dunyo bo'ylab taxminan 300 million diniy sayyoh 18 milliard dollarlik bozor yaratadi.

- Xilma-xilligi: Individual, guruh yoki ommaviy turizm sifatida amalga oshirilishi mumkin. Yoshlar ma'naviy tajribalar uchun bu sayohatlarga tobora ko'proq qiziqishmoqda.

Diniy turizmning kelajagi:

Dunyodagi turizm tashkilotlari ichki turizm bilan birga diniy turizmning o'sishini bashorat qilmoqda. Turkiya kabi destinatsiyalar madaniy va diniy meroslarini targ'ib qilib, bu salohiyatdan foydalanishi mumkin. Ammo infratuzilmani rivojlantirish va destinatsiyalarni boshqarish juda muhimdir.

O'zbekistonning diniy turizm salohiyati yuqori bo'lishiga qaramay, bir qator muammolar mavjud. Xususan, ziyoratgohlarga yetib borishdagi transport muammolari va xizmat ko'rsatish sifati sayyohlarning qoniqish darajasiga ta'sir qilmoqda. Shu bilan birga, raqobatbardosh xalqaro bozorda O'zbekistonni targ'ib qilish uchun zamonaviy marketing strategiyalari talab qilinadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, diniy turizm nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki mamlakatning madaniy merosini saqlash va targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda diniy turizmning katta salohiyatga ega ekanligini, lekin bir qator muammolar tufayli bu salohiyat to'liq ishlatilmayotganini ko'rsatdi. Infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ayniqsa transport va mehmonxona xizmatlari sifatining pastligi, sayyohlarning qoniqish darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xo'jayev (2019) ta'kidlaganidek, O'zbekiston ziyoratgohlarining xalqaro miqyosda targ'ib qilinishi uchun zamonaviy marketing strategiyalari, xususan, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli reklama qo'llanilishi zarur.

Bundan tashqari, mahalliy gidlarning malakasining pastligi sayyohlarning tajribasiga putur yetkazmoqda. Bu muammo Turkiya va Saudiya Arabistoni kabi mamlakatlarda diniy turizmni rivojlantirish tajribasidan foydalangan holda hal qilinishi mumkin. Masalan, Saudiya Arabistonida ziyoratgohlar atrofida maxsus o'quv dasturlari joriy qilingan bo'lib, gidlar va xizmat ko'rsatuvchi xodimlar malakasini oshirishga yordam bermoqda.

XULOSA

Xulosa O'zbekiston diniy turizm sohasida katta salohiyatga ega bo'lib, bu soha mamlakat iqtisodiyoti va madaniy merosini rivojlantirish uchun muhim imkoniyat hisoblanadi.

O'zbekiston diniy turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi takliflar beriladi:

Ziyoratgohlarga yetib borish uchun transport infratuzilmasini yaxshilash.

Ko'p tilli gidlar va ma'lumotnomalarni tayyorlash.

Xalqaro bozorda O'zbekistonning diniy turizm salohiyatini targ'ib qilish uchun raqamli marketing strategiyalarini joriy qilish.

Mahalliy jamoalarni turizm xizmatlariga jalb qilish orqali iqtisodiy foydani oshirish.

Diniy turizm O'zbekistonning iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qilishi mumkin, ammo bu sohada muvaffaqiyatga erishish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligi talab etiladi.

Adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi " O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish " bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'irisidagi PF-4947-sonli farmoni/Toshkent shahar, 2017 yil
2. Abduxamidov S.,Tuxliyev O., Xamidov M., mintaqaviy turizmni rivojlantirish tendensiyalari. Iqtisodiyot va ta'lim. Toshkent 2015 p-67,79
3. Ibodullayev N.E, O'zbekistonning turistik resurslari- Samarqand 2008
4. Зайцева Н.А.Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме. 2013
5. Квартальнов В.А. Мировой туризм на пороге 2010 года: прогнозы и реальность. М.: Финансы и статистика.2013. Маринин М.М. Туристские формальности и безопасность в туризме.2014.
6. Планирование туризма. Учебное пособие. Юреев А.П. Донецк 2013 г.
7. Сергеева Т.К. Экологический туризм. Учебник. 2014. Bonifase, Priseilla. Managing Quality Cultural Tourism – London, 2019.
8. Tourism and Poverty Alleviation-Recommendations for Action.WTO.2014.